

Novo vrijeme lirike

(povodom predavanja dr. sc. Slavena Jurića *Smisao forme: vrijeme u lirici i lirika u vremenu*, Velika dvorana Matice hrvatske, 29. travnja 2015)

AUTOR **Vanja Budišćak**
vbudisca@ffzg.hr

Ustvrditi kako žanr lirske pjesme u domaćoj znanosti o književnosti ne uživa naročito dobar status bilo bi ne samo pretjerano već i posve neopravdano. Kronični manjak zanimanja šire čitateljske publike za (suvremenu) pjesničku produkciju nije, srećom, rezultirao (zamjetnijim) padom „popularnosti“ lirike u krugovima književnih kritičara i povjesničara, o čemu ponajbolje svjedoči nemali broj prikaza novoobjavljenih zbirki pjesama, što ih na svojim stranicama redovito donose razni naši književni časopisi. Štoviše, o lirskoj poeziji kontinuirano se pišu znanstveni radovi, njoj je posvećena i nekolicina recentnijih studija i književnopovijesnih pregleda (primjerice *Mala tipologija moderne hrvatske lirike* Pavla Pavličića i višesveščana povijest hrvatskoga pjesništva 20. stoljeća Cvjetka Milanje), a o pojedinim pjesničkim opusima revno se diskutira na stručnim skupovima ili povodom obilježavanja obljetnica rođenja i/ili smrti važni(ji)h domaćih autora. Lirici dakle još uvijek ne prijeti ozbiljnija oskudica pažnje naših književnih stručnjaka, no zato već desetljećima, osim za („običnim“) čitateljima, vapi za osuvremenjivanjem zastarjele teorijsko-analiitičke aparature na kojoj se i dalje bazira velika većina njezinih čitanja.

Prvi krupniji koraci u tom smjeru učinjeni su tek u posljednjih petnaestak godina, u kojima se zaredalo nekoliko inovativnih studija usredotočenih na primjenu najsvježijih književnoteorijskih spoznaja u analizi odabranih segmenata domaćega lirskog stvaralaštva. Tomislav Bogdan pokušava tako u svojim dvjema dosadašnjim knjigama (*Lica ljubavi*, 2003. i *Ljubavi razlike*, 2012) aplicirati najrecentnije teorijske uvide o instanciji lirskoga subjekta na korpus (petrarkističkoga) ljubavnog pjesništva 15. i 16. stoljeća, a Pavao Pavličić u *Vremenu u pjesmi* (2011) otkriva različite vremenske dimenzije u modernome pjesništvu implicitno se nadovezujući na sve veću zaokupljenost suvremenih teoretičara temporalnim aspektom lirskoga teksta. Tvrtko Vuković u knjizi *Svi kvorumaši znaju da nisu kvorumaši* (2005) ključne koncepte

poststrukturalističke književne teorije iskušava u analizi opusa pjesnika svojedobno okupljenih oko časopisa *Quorum*, dok u raspravi *Tko je u razredu ugasio svjetlo?* (2012) čitanjem pjesama Dobriše Cesarića iz istoga teorijskog očišta želi upozoriti na nedostatke tradicionalnoga načina poučavanja poezije u osnovnim i srednjim školama i pledirati za novi, teorijski osvješteniji studij lirike. Posebnu pozornost, ponajviše jer je riječ o gotovo raritetnom pothvatu u nas, nesumnjivo zaslužuje zbornik radova *Muzama iza leđa: čitanja hrvatske lirike* (2011), u kojem je desetak autora (T. Bogdan, S. Jurić, C. Milanja, J. Užarević, T. Vuković i dr.) pokušalo ispisati nove, aktualnim teorijskim idejama prožete interpretacije lirskih tekstova (većinom) dvadesetostoljetnih pjesnika u rasponu od Vladimira Vidrića i Tina Ujevića do Slavka Mihalića i Andriane Škunce. Nošeni „prvim valom“ (djelomičnoga) prihvaćanja dostignuća suvremene teorije lirike nastali su i priručnici poput već spomenute „male tipologije“ modernoga hrvatskog pjesništva Pavla Pavličića (2008) te prva dva sveska znatno opsežnijega *Hrvatskoga pjesništva 1900–1950*. Cvjetka Milanje (*Novosymbolizam. Dijalektalno pjesništvo*, 2008. i *Pjesništvo hrvatske moderne*, 2010), također uvelike ovisni o recentnim teorijskim zamislima.

Predavanje *Smisao forme: vrijeme u lirici i lirika* u vremenu dr. sc. Slavena Jurića, održano koncem travnja 2015. godine u organizaciji Odjela za književnost Matice hrvatske, nametnulo se kao uvjerljiv nastavak dosadašnjih napora oko uvođenja modernoga pristupa lirici u našu znanost o književnosti. Slaven Jurić, izvanredni profesor na Odsjeku za komparativnu književnost zagrebačkoga Filozofskog fakulteta, vrsni je stručnjak za lirsku produkciju hrvatskoga romantizma i modernizma i jedan od ponajboljih domaćih poznavatelja suvremenih tendencija u književnoj teoriji, naročito onih koje se dotiču (i) formalne razine lirske pjesme. Rezultat višegodišnje zaokupljenosti problematikom lirske forme dvije su studije posvećene versifikacijskim (metričkim) inovacijama u našem pjesništvu druge polovine 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća (*Rastućim skladom: prodor stranih stihova u hrvatsko pjesništvo druge polovine 19. stoljeća*, 2002. i *Počeci slobodnoga stiha*, 2006), u kojima se snažno oslanja na zapažanja suvremene teorije stiha i tako daje velik obol opisanome procesu razračunavanja sa zastarjelim metodama tumačenja lirike. Štoviše, Jurić – kako je istaknuto na samom početku predavanja – trenutno radi i na svojoj trećoj knjizi (radnoga) naslova *Uvod u analizu lirske pjesme*, koja bi, temeljeći se

na najrecentnijim teorijskim dostignućima, trebala biti prvi naš priručnik s potpuno razrađenom, modernom analitičkom aparaturom namijenjenom lirskim tekstovima.

Problem kojem je u svojem izlaganju Slaven Jurić odlučio posvetiti najveću pozornost jest suvremeno teorijsko preosmišljanje koncepta lirskoga vremena („vrijeme u lirici“) i, s njime povezano, korjenito redefiniranje odnosa lirike i izvantekstualnoga (povijesnoga) vremena („lirika u vremenu“). Neodvojivost kategorije vremena od lirske pjesme i pjesme od vremena prije nekoliko je godina zaintrigirala i Pavla Pavličića, koji u maločas spomenutoj knjizi *Vrijeme u pjesmi* uočava čak sedam tipova vremena u lirici (astronomsko, meteorološko, povijesno, egzistencijalno, simboličko, tekstovno i književno vrijeme). Međutim, kao što je tijekom predavanja i sam naglasio, Jurićev je pristup ovoj problematici (naizgled) ponešto drugačiji, i to ponajprije zahvaljujući širokoj mreži teorijskih uvida kojima je potkrepljivao svako od iznesenih zapažanja, što u Pavličićevoj analizi nije bio slučaj. No iako se u *Vremenu u pjesmi* kloni eksplicitnoga omjeravanja svojega tumačenja o brojna recentna istraživanja lirske temporalnosti, posve je jasno da ih Pavličić itekako dobro poznaje i podrazumijeva, odnosno da su upravo teorijska promišljanja isprepletenosti vremena i pjesništva poslužila kao snažan impuls ovakvoga inovativnog čitanja. Čini se, štoviše, da bi jedna od osnovnih nakana Pavličićeve studije i trebala biti poticanje teorijske znatiželje, zbog čega nimalo ne čudi „naknadno“ inzistiranje Slavena Jurića na (nužnome) teorijskom produbljivanju teme vremena u pjesmi.

Bez obzira na trenutno nešto veću (ali ni izbliza dovoljnu) zastupljenost temporalnih analiza hrvatske lirike, u suvremenoj se književnoj teoriji, upozorio je Jurić, općenito prednost daje ništa manje značajnim istraživanjima prostornih odrednica lirskoga teksta. Da je tomu zaista tako potvrdit će i činjenica kako su odjeci tzv. spacijalnih čitanja lirike do nas doprli još koncem prošloga stoljeća, i to u vidu studije *Prostor pjesme* Branka Vuletića (1999) – predugo i posve neopravdano zanemarivane u našoj znanosti o književnosti. Ipak, da bi za teorijsku reviziju ustaljenih predodžbi o statusu lirike od mnogo veće važnosti trebali biti upravo dokazi o njezinoj prožetosti različitim (i neizostavnim) dimenzijama vremena, aludirao je i sam Jurić proglašivši utjecajnu teoriju rodova švicarskoga književnog teoretičara Emila Staigera (*Temeljni pojmovi poetike*, 1946) jednim od glav-

nih dvadesetostoljetnih „krivaca“ za (p)održavanje romantičke zablude o „bezvremenosti“ lirske pjesme. S obzirom na to da se znamenite Staigerove kategorije „lirskog“, „epskog“ i „dramskog“ (stila) suviše dugo uvažavalo kao najpouzdanije teorijske alate za određivanje žanrovske pripadnosti književnih djela, sasvim je jasno i zašto je romantizirana definicija lirike kao roda obilježenog pjesnikovim gubitkom svake vremenske orijentacije sve do prije nekoliko desetljeća prihvaćana kao samorazumljiva. Razračunavanje sa Staigerovim genološkim zamislima, nažalost, u hrvatskoj sredini otežava duboko ukorijenjena sklonost mnogih književnih povjesničara traženju „epskih“, „lirskih“ i/ili „dramskih“ značajki analiziranih tekstova, odnosno (često i nesvjesno) priklanjanje vrlo nejasnim i zastarjelim distinkcijama izloženima u *Temeljnim pojmovima poetike*.

U drugoj polovini 20. stoljeća dolazi, ipak, (i) do temeljitoga preispitivanja većine tradicionalnih teorijskih prosudbi, zahvaljujući kojem se u fokusu zanimanja napokon našao i problem vremena u lirici i lirike u vremenu. Sve se češće lirska pjesma promatra kao nositelj različitih, katkad i međusobno isključujućih tipova vremena (cikličkog i linearnog, tekstualnog i kronometarskog itd.), ali i kao „plod“ konkretnoga društvenopovijesnog konteksta koji se manifestira na svim razinama njezine strukture. Ukazavši na golem interpretativni potencijal ovih suvremenih uvida, Slaven Jurić u drugom se dijelu predavanja posebno osvrnuo na radove teoretičara zaokupljenih istraživanjem međuodnosa lirske forme i vremena (Jonathan Culler, Anthony Easthope, Hans Robert Jauss, Giorgio Agamben i dr.), odnosno onih formalnih elemenata – pojedinih tipova rime, stiha ili strofe – što funkcioniraju kao jasni povijesni, ideološki i uopće kulturni signali. I baš kao što određeni oblik stiha upućenome čitatelju nepogrešivo otkriva trenutak nastanka pjesme, tako i instruktivno Jurićevo izlaganje, shvati li se kao teorijski prilog pobrojanim suvremenim čitanjima hrvatskoga pjesništva, upozorava na novo vrijeme lirike, no ne u smislu stilskih „osvježenja“ u današnjem lirskom stvaralaštvu. Ono je svojevrсно pledoaje posvećen jednom od najvažnijih recentnih pristupa lirici i istodobno uvjerljiva potvrda postojanja aktivnoga, premda i (još uvijek) odveć raspršenoga domaćeg interesa za utjecajne koncepte suvremenih književnih teorija. Unatoč (trenutnoj) nespremnosti šire (književno)znanstvene zajednice da uvaži njegova idejna ishodišta, novo vrijeme lirike i u nas polako poprima sve jasnije konture, a tom procesu je predavanje Slavena Jurića u Matici hrvatskoj i više nego dragocjen doprinos.